

**Տ. ԱՐՇԱԿ ԵՊԻՄԿՈՊՈՍ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԻ ՔԱՐՈԶԸ՝
ԽՈՍՎԱԾ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
ԱՊՐԻԼԻ 24-ԻՆ ՄԱՏՈՒՑՎԱԾ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ**

«Մեռան արդարքն՝ եւ եղեւ զղջումն յոյժ»:

*«Մեռան արդարները և մեծ ցավ և փստսանք
եղավ»:*

(Առակ. ԺԱ 4):

Միքելի՝ քույրեր և եղբայրներ, ապրիլի 24-ն է, դարձյալ կանգնած ենք հիշատակի առջև 20-րդ դարասկզբին աննախադեպ դաժանությամբ և հրեշավորությամբ նահատակված մեր քույրերի և եղբայրների: Առավոտյան, երբ տակավին արևի շողերը նոր սկսել էին ջերմացնել հողը, ՀՀ նախագահի և ի գլխավորություն ազգիս Վեհափառ Հայրապետի, պետական ավագանին և մեր Եկեղեցու բարձրաստիճան եկեղեցականությունը այցելեցին Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիր, ուր խորհրդականորեն ամփոփված են ավելի քան մեկ և կես միլիոն մեր քույրերի և եղբայրների մարմինները, այցելեցին աղոթք մատուցելու նրանց հոգիների հանգստության համար, այցելեցին հարգանքի և խոնարհումի իրենց տուրքը բերելու անմեղ զոհերի հիշատակին, և տակավին մինչև ուշ երեկո պիտի շարունակվի խոնարհումի, հավատարմության և հարգանքի այդ երթը: Բազմահազար հայորդիներ խումբ առ խումբ պիտի բարձրանան հարգանքի այդ բարձունք՝ իրենց խոնարհումը վերստին մատուցելու անմեղ զոհերի հիշատակին: Ամեն անգամ, երբ մենք վերստին ու վերստին մեր հոգիների մեջ ժամադրվում և հանդիպում ենք ապրիլյան մեր նահատակներին, երեք հարցեր են հնչում յուրաքանչյուրիս մտքում՝ ինչո՞ւ պատահեց, առաջին հարցը, երկրորդ հարց՝ ինչպե՞ս կատարվեց, երրորդ հարց՝ ի՞նչ է կատարվելու, ի՞նչ է լինելու: Ավելի պարզ խոսքերով ասված, ո՞րն էր նպատակը այդ ոճրագործության, ի՞նչ եղանակով կատարվեց այդ ոճրագործությունը և երրորդ՝ ի՞նչ է լինելու մեր պատասխանը այդ ոճրագործությանը, ի՞նչ դասեր ենք քաղելու մենք այդ ոճրագործությունից, ցեղասպանությունից:

Բազում անգամներ ասվել է, թե ինչու այդպիսի հրեշավոր ծրագիր հղացվեց: Մի ժողովուրդ, որ հեռավոր երկրներից գաղթելով՝ տիրացել էր այդ ժողովուրդների հայրենիքին, բնականաբար, մշտապես իր վախը պիտի կրեր հոգու մեջ, որ մի օր վերադարձնելու է այդ երկիրն իր բնիկ տերերին, և ահա այս մտավախությունը ստիպեց, հարկադրեց օսմանցիներին ծրագրավորել իր նախընթացի մեջ գոյություն չունեցող հրեշավոր մի ծրագիր. Հայաստանը առանց հայերի: Չկա՝ հայություն, չկա՝ հայկական հարց: Եվ ահա հարյուր հազարավոր հայեր, ավելի քան մեկ և կես միլիոն հայեր տարագրվեցին իրենց բնակավայրերից, աքսորվեցին և տարվեցին հեռավոր տափաստաններ, Դերգորյան անապատներ, ուր և աննախադեպ դաժանությամբ սրախողխող արվեցին և սրի քաշվեցին: Հարյուրավոր ընտանիքներ ոչնչացվեցին, հազարավոր ընտանիքներ, հազարավոր մանուկներ որբացան, հազարավոր կանայք այրիացան, հազարավոր տղա-

մարդիկ մնացին առանց իրենց սիրեցյալ ընտանիքների, զավակների, կանանց ու ծնողների. և իսկապես եղերերգություն էր: Ինչպես ա՛յս ոճիրը, ինչպես ա՛յս նախճիրը բանաստեղծի և արդարության նկատմամբ ընդվզողի կերպար չստեղծեր Միամանթոյից, ինչպես վրեժխնդիր չդարձներ Վարուժան բանաստեղծին, ինչպե՛ս չխենթացներ Կոմիտասին, ինչպե՛ս այսօր մեր քույրերի և եղբայրների արցունքները չքամեր աչքերից, ինչպե՛ս մորմոքել չտար մեր սրտերը: Նպատակը շատ պարզ էր, որքան դիպուկությամբ ընտրված, նույնքան սոսկալի հրեշավորությամբ ծրագրված և իրականացված նպատակ, որ իր տեսակի մեջ նախընթացը չէր ունեցել:

Ամենից կարևոր հարցը, սակայն, որ ծառացել է և արդեն իննսուներեք տարիներ շարունակում է ծառացած մնալ յուրաքանչյուրիս առջև, այն է, թե ի՞նչ դասեր ենք քաղել մենք ցեղասպանությունից: Բազմաթիվ պետություններ և ժողովուրդներ այսօր, փա՛ռք Տիրոջ, և՛ շնորհակալություն, և՛ երախտագիտություն ու խոնարհում այդ պետությունների դեկավարներին և ժողովուրդներին, ընդունել են Հայոց ցեղասպանությունը և դատապարտության խոսք հնչեցրել, և ցեղասպանության հարցը դարձել է այն փորձաքարը, ուր քննության է ենթարկվում յուրաքանչյուր երկրի հավաքական խիղճը: Երկրներ, որոնք ճանաչել են ցեղասպանությունը, նրանք մեր նկատմամբ հավատարմությունը չէ, որ արտահայտել են իրենց վերաբերմունքով, այլ արտահայտել են իրենց հավատարմությունը իրե՛նց իսկ դավանած արժեքների, իրե՛նց իսկ դավանած սրբությունների նկատմամբ՝ հայտարարելով, որ մարդասպանությունը, ցեղասպանությունը այն ճանապարհը չէ, որով պետք է ընթանան քաղաքակիրթ ժողովուրդները և երկրները: Ցեղասպանությունը միանգամայն անընդունելի, մերժելի և դատապարտելի երևույթ է: Ահա այս արժեքի նկատմամբ է, որ իրենց հավատարմությունը հայտարարել են այս երկրները, և այսօր մարդկության և հատկապես հայության ակնկալությունն է, որ նույն սկզբունքներին, նույն արժեքներին հավատարմություն դրսևորի հենց ցեղասպանության հեղինակը: Հեղինակն այդ հավատարմությունը դրսևորելով է, որ կարող է սրբել տակավին արյունով պատված իր ձեռքերը: Մեր ժողովուրդը ասելությամբ չէ, որ այսօր լցված է ցեղասպանություն իրականացնողների նկատմամբ, մեր ժողովուրդը պարզապես ծարավի է արդարության:

Աստվածաշունչը, Առակաց գիրքը ասում է .«Արդարը մեռավ և նրա հետևից մնաց մեծ զոջում և ցավ» (Առակ. ԺԱ 4): Եվ ականա հարց ենք տալիս՝ արդյո՞ք արդարը միշտ այդպես պիտի մահանա: Բնավ ո՛չ, սիրելի՛ քույրեր և եղբայրներ, արդարի մահն ավելին է, քան կյանքը մեղսավորի, արդարի մահը ավելին արժե, քան կյանքը նրանց, որոնք արդարության վերաբերյալ տարրական գիտելիքներ և պատկերացումներ չունեն: Հաջորդ հարցը, որ հնչում է մեր մտքերում՝ ի՞նչ դասեր ենք քաղել ցեղասպանությունից. մեր հայրերը թշվառության, բռնությունների ներքո հայրենիք թողեցին մեզ, արդյո՞ք մենք մեզ փոխանցված հայրենիքը, ժառանգություն ստացած հայրենիքը պիտի կարողանանք փոխանցել մեր սերունդներին: Նահատակ հայորդիներն իրենց պարտքը, իրենց գինը վճարեցին իրենց հայրենասիրության, իրենց գինը վճարեցին իրենց ինքնության պահպանության, և մենք պիտի կարողանանք այդ գինը վճարել ա՛յս հայրենիքը զորացնելու, ա՛յս հայրենիքը ամրացնելու, ա՛յս հայրենիքի պայծառության համար ապրելու ճանապարհին:

Աստվածաշունչը, Ս. Գիրքն ասում է. «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի յամենայն ծունր կրկնեսցի» (Հիսուս Քրիստոսի անունով թող բոլորը ծնկի իջնեն) (հմմտ. Եսայի ԽԵ 23, Հռոմ. ԺԴ 11): Մենք պարտավոր ենք ծնկի իջնել բոլոր ա՛յն արժեքների առջև, բոլոր ա՛յն նահատակների առջև, որոնք հաստատում են մեզ մեր աստվածաշունչության մեջ: Հայրենիքի նկատմամբ, եղբոր նկատմամբ սերը լավագույն վկայությունն է մեր աստվածսիրության: Հայրենիքի գորացումը լավագույն պատասխանն է ուղղված ցեղասպանության հեղինակներին: Ինչպես Արմաշի դպրեվանքի նշանավոր շրջանավարտներից մեկը՝ Շահե արքեպս. Գասպարյանն է ասում. «Մեր դպրեվանքի ամեն մի հաջողություն մի շառաչուն ապտակ է ցեղասպանության հեղինակների երեսին»:

Արդարև, մեր ցանկացած հաջողություն, ազգային մեր ցանկացած համախմբում, միախմբում և միաբանություն շառաչուն մի ապտակ է ցեղասպանության հեղինակներին: Այո՛, մեր երախտագիտությունը հայտնել ենք և հայտնում ենք բոլոր ա՛յն պետություններին, բոլոր ա՛յն ժողովուրդներին, որոնք կիսում են մեր ցավը, որոնք միացել են մեր ձայնին՝ դատապարտության խոսք հնչեցնելու ցեղասպանության առնչությամբ: Բայց ցեղասպանության հարցի վերջնական լուծումը պատկանում է մեզ, պատկանում է մեր ժողովրդին: Օգնի՛ր քեզ և ամենքը կօգնեն քեզ, ահա Աստվածաշնչի ընդհանուր տրամաբանությունից բխող պատգամը՝ օգնի՛ր քեզ և յուրաքանչյուրը կօգնի քեզ:

Ուրեմն, սիրելի՛ քույրեր և եղբայրներ, օգնե՛նք մեզ, ձեռք ձեռքի սեղմե՛նք, սիրտ սրտի՛, հայացք հայացքի՛, միասին քայլենք միասնության համախմբումի զարգացման ճանապարհներով: Հայրենիքը վեր է, քան մենք, հայրենիքը վեր է, քան մեր հավակնությունները, մեր զգայնությունները, մեր պատկերացումները: Եկեղեցին, հայրենիքը և մեր ժողովրդի ինքնության պահպանությունը սրբազան ա՛յն գաղափարականները, սրբազան ա՛յն արժեքներն են, որոնց առջև պիտի ծունր իջեցնենք մեր բոլոր տեսակի տարաձայնությունները. կլինեն դրանք կենցաղային, գաղափարական, թե անձնական բնույթի: Արդ, մեր Եկեղեցին մշտապես իր Ս. Խորաններից հնչեցրել է միաբանության կոչը, կոչ, որը միայն կարող է դառնալ պատասխանը բոլո՛ր տեսակի արհավիրքների, բոլո՛ր տեսակի ոճրագործությունների: Եթե տարրալուծվենք, եթե անմիաբանությունը, անհամերաշխությունը քայքայի մեր միաբանության շենքը, մենք պիտի դատապարտվենք անեության և պիտի դատապարտվենք չգոյության: Ուրեմն, թող այս Ս. Խորանից Տիրոջ լույսի հետ ամենքիս հոգիները շաղկապվեն միմյանց՝ միաբանության ջերմությամբ, համերաշխության սիրով և լույսով, և Տիրոջ օրհնությունը կլինի մեզ հետ, Տիրոջ օրհնությունը և լույսը կհանգչի մեր նահատակների հոգիների, լո՛ւյս հոգիների վրա: Թող Տերը հանգստություն, հավերժ հանգստություն պարգևի մեր նահատակների հոգիներին, և մեզ գորացնի իրենց հիշատակը վառ և պայծառ պահելու մեր առաքելության ճանապարհին:

Շնորհք, Մեր և Խաղաղություն ընդ ձեզ, ընդ մեզ և ընդ ամենեսյանս: Ամեն